

A "KÖVETKEZŐ LÉPÉS - SZEGREGÁLT ÉLETHELYZETEK FELSZÁMOLÁSA GILVÁNFÁN" CÍMŰ PÁLYÁZATI PROJEKTET KÍSÉRŐ KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS TAPASZTALATAI

DR. HABIL. JUHÁSZ GÁBOR – DR. MOLNÁR DÁNIEL – HORVÁTH VERONIKA – DÓZSA ZSÓFIA KATALIN

Absztrakt

A "Következő lépés – Szegregált élethelyzetek felszámolása Gilvánfán" című, EFOP-1.6.2-16-2017-00103 kódszámú, Gilvánfán megvalósított pályázati projekt keretében a Human Exchange Emberi Erőforrás Fejlesztő és Tanácsadó Alapítvány mint konzorciumi partner kutatási tevékenységet végzett annak érdekében, hogy a projekt megvalósítása közben, illetve annak lezárásakor értékelje a pályázati projekt eredményeit. A projekt megvalósítási szakasza 2018 tavaszától 2021 őszéig tartott, jelenleg a pénzügyi feladatok lezárása és a szakmai tevékenységek értékelése zajlik, amelyhez kapcsolódóan az alábbi publikáció a pályázati projektet kísérő kutatás eredményeiről számol be.

Kulcsszavak: szegregáció, társadalmi felzárkózás, kutatás, komplex telepprogram

Bevezetés: előzmények és célkitűzések

Az EFOP 1.6.2-16 kódszámú, *Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal* elnevezésű pályázati konstrukció alapjául, többéves előkészítő munka eredményeként a 2011-es Népszámlálás adatainak felhasználásával készült országos szegregátum adatbázis és térkép szolgált. Az adatbázis alapján az ország területén 709 településen 1384 db, főként romák lakta telep, illetve a települések szövetébe ágyazódott elmaradott településrész található, ahol az ország lakosságának hozzávetőlegesen 2,8%-a él. A szegregátumokban halmozottan jelentkező társadalmi problémákat - ideértve a munkanélküliséget, a szociális és egészségügyi problémákat, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés nehézségeit - az érintett települések önerőből nem tudják megoldani. A konstrukció olyan komplex, megfelelően felkészített szakemberek bevonásával zajló, összehangolt és folyamat-támogatással kísért szakmapolitikai beavatkozásokat kívánt támogatni, amelyek érdemben hozzá tudnak járulni az egyenlőtlenségek mérsékléséhez, felszámolásához. A pályázati konstrukció fő célja a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és integrációjának segítése volt. A konstrukció rész céljai között szerepelt a telepeken és teletszerű lakókörnyezetben élők szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítása, a bevont személyek képzettségi szintjének növelése, a társadalmi felzárkózást segítő (különösen oktatási-képzési és foglalkoztatási) programokban részt vevők számának fokozása, a teletszerű környezetben élő gyermekek közül az óvodába járók arányának növelése, a programba bevont iskoláskorú gyermekek/ fiatalok iskolai lemorzsolódásának csökkentése, a célterületen élő személyek egészségi állapotának javulása, a közszolgáltatások elérhetőségének biztosítása, a célcsoport társadalmi integrációjának elmélyítése.

A *“Következő lépés - Szegregált élethelyzetek felszámolása Gilvánfán”* című, EFOP-1.6.2-16-2017-00103 kódszámú pályázati projekt megvalósítása 2018. április 3-án kezdődött. A projekt közvetlen előzménye a településen *„A jövő műhelye – Settlement típusú Segítőház létrehozása és a társadalmi beilleszkedést segítő szolgáltatások fejlesztése Gilvánfán”* címmel, 2014 és 2015 között megvalósított TÁMOP-5.3.6-11/1-2012-0061 kódjelű pályázati projekt volt, amelynek tapasztalatait felhasználva, annak eredményeire építkezve került sor az EFOP keretei között indult projekt célkitűzéseinek meghatározására. A projekt időtartama eredetileg 36 hónap volt, amit a koronavírus-pandémia miatt 43 hónapra hosszabbítottak. A projektet megvalósító konzorciumot a főpályázó Gilvánfa Község Önkormányzata, valamint két partner, a Számá Dă Noj – Vigyázz Reánk Egyesület és a Human Exchange Emberi Erőforrás Fejlesztő és Tanácsadó Alapítvány alkotta. A pályázati projekt tervezésében és előkészítésében ugyancsak részt vett a Pécsi Tudományegyetem BTK Társadalmi Felzárkózás és Szociális Gazdaság Kutatóközpontja.

A projekt átfogó célja volt egyfelől a szegregált településen élő beás cigány lakosok társadalmi felzárkózásának, integrációjának elősegítése, segítő szolgáltatások és programok további működtetésével; másfelől további külső szakemberek, szakértői csoportok, intézmények bevonása a szakmai munka hatékonyságának és kínálatának növelése, valamint a szolgáltatások folyamatosan változó igényekhez való igazítása céljából.

A projekt az alábbi részcélok teljesítését vállalta: a társadalmi mobilitás elősegítése, az egyéni fejlesztési tervekben (EFT) megfogalmazott célok és feladatok teljesítése a jelenlét alapú szociális munka által; az integrációt segítő, a helyi szükségletekre épülő szociális, oktatási, kulturális, közösségi és munkaerőpiaci szolgáltatások és programok egy struktúrában („settlement”) történő működtetése, ezáltal a szolgáltatásokhoz való koncentrált hozzáférés biztosítása és javítása; a településen elérhető óvodai, iskolai, tanodai, családsegítői, gyermekjóléti, egészségügyi és önkormányzati szolgáltatások kibővítése új, a hatékonyságukat növelő elemekkel; a kisgyermekkorú és az általános iskolai hátrányok mérséklése a projekt során megvalósuló fejlesztésekkel és programokkal; az iskolai tanulási teljesítmény növelése, tanulástámogatás, tehetséggondozás, indirekt tanulási formák működtetése, fejlesztő szabadidős programok megvalósítása (pl. színházlátogatás, előadások, sport, stb.); a szülők felkészítése a segítő-támogató-fejlesztő szülői szerepre; munkaképes korú gilvánfai lakosok számára munkahelykeresés és a munkába állás elősegítése; a településen élők lakás- és életkörülményeinek javítása; a célcsoport társadalmi beilleszkedését, munkaerőpiaci pozícióját növelő képzések kezdeményezése, lebonyolítása; a helyi gazdaság továbbfejlesztése a szociális (szolidáris) gazdaság feltételrendszerének kialakításával, ennek keretében a kertészeti tevékenység további bővítésével, a piaci értékesítés feltételeinek kialakításával; a helyi közösség szervezéséhez, fejlesztéséhez szükséges feltételek folyamatos biztosítása (információs és közösségi tér, sportpálya, tanulóter); a szolgáltatások igénybe vevőinek bevonása az igények megfogalmazásába, a szolgáltatások kialakításába; a helyi és etnikai identitás erősítése közösségépítő, hagyományőrző programok generálásával; a peremhelyzetű selyei járáson belül is marginalizálódott Gilvánfa integrációjának elősegítése a járási, megyei és regionális együttműködésekbe; a helyi közösség akcióképességének helyreállítása, hosszabb távon annak elérése, hogy a helyi közösség arra alkalmas és felkészített tagjai vegyék át az irányítást a kialakított cselekvési programok és szolgáltatások működtetésében („empowerment”);

Gilvánfa történetét, az ott élők helyzetének alakulását, a községben történt események bemutatását célzó, a korábbinál realisabb „Gilvánfa-kép” kialakítását és a külső környezettel való folyamatos kommunikációt segítő internetes weboldal folyamatos működtetése, a közösségi média felületek intenzív használata, folyamatos PR tevékenység, „pozitív képek” megjelentetése a médiában a településről.

Alkalmazott kutatómódszertan

A kutatási folyamat főbb szakaszai és tevékenységei, kutatási kérdések

2018 júniusa és 2019 márciusa közötti időszakban valósult meg az első kutatási fázis, amely magába foglalta a kutatás tervezését, az első adatfelvételt, adatfeldolgozást és értékelést, valamint az első kutatási részjelentés elkészítését. A kutatás második fázisában, 2021 őszén került sor a második adatfelvételre, majd az adatfeldolgozásra, értékelésre és végül a kutatási zárójelentés elkészítésére.

Az értékelő vizsgálat során az alábbi kérdésekre kerestünk választ:

Előkészítés:

- A pályázati projekt előkészítése, tervezése a célcsoport által képviselt probléma kezelése szempontjából megfelelően történt-e?
- Milyen kiválasztási eljárás során kerültek bevonásra a projektben résztvevő célcsoport tagok?

Megvalósítás:

- Milyen mértékben sikerült elérni a kiválasztott célcsoport tagjait, milyen eszközök, módszerek alkalmazásával?
- Milyen intervenciók kerültek alkalmazásra a célcsoport tagjai számára?

Eredmények és hatékonyság:

- Milyen eredményeket sikerült elérni a célcsoport részvételével folytatott intervenciók során?
- A célcsoportra irányult intervenciók eredményei milyen összhangot mutatnak a célcsoport igényeivel, szükségleteivel, problémáival?
- Milyen arányban sikerült elérni a célcsoport tagjait az egyes tevékenységek során?
- Hogyan értékelték a célcsoport tagjai az egyes projektelemegek kivitelezésének színvonalát?
- Milyen főbb megállapítások, tanulságok vonhatók le a célcsoportra irányuló intervenciók eredményei tekintetében?

Tapasztalatok:

- Melyek azok a technikák, módszerek, alkalmazott eljárások, amelyek a további felhasználás tekintetében jó gyakorlatként azonosíthatók?
- Melyek a főbb hiányosságok, hibák és egyéb problémák, amelyek a célcsoportokra irányuló intervenciók eredményeit negatív irányba befolyásolhatták?

Az adatfelvétel folyamata

Az értékelő kutatás során több adatgyűjtési eljárás kombinációjának segítségével vizsgáltuk a projekt megvalósulásának tapasztalatait. A primer adatok összegyűjtését három empirikus eljárás segítségével valósítottuk meg:

- a.) Kérdőíves vizsgálatot végeztünk a projekt célcsoportjába tartozó gilvánfai lakosokkal. Az adatfelvételre két időszakban került sor: 2019 tavaszán, a projekt indulását követően egy évvel, illetve 2021 őszén, a projekt zárásának időszakában. A kérdőíves módszer alkalmazásával megvalósított kutatás célja kettős volt: egyfelől szerettük volna felmérni azokat a véleményeket, amelyek összefüggenek a projekt célkitűzéseivel, annak érdekében, hogy a projekt utolsó fázisában lebonyolított adatfelvétel során nyert adatokkal összevetve változást és hatást mérő vizsgálati eljárást tudjunk végezni. Másfelől szerettünk volna lehetőséget biztosítani a célcsoport tagjainak arra, hogy közvetve visszajelzést adjanak a projektben dolgozó szakemberek számára. Az adatfelvételre személyes megkérdezés során került sor. A válaszadói kör meghatározásakor a projektben célcsoportként megjelenő 103 főt céloztuk meg, azokat a személyeket, akikre vonatkozóan egyéni fejlesztési terv készült. A válaszadás kérdőívneként 5-15 percet vett igénybe. A felkeresett válaszadók döntő többsége segítőkész volt, így a válaszadási hajlandóság magas volt. Az elemzés alapjául szolgáló minta (az első felmérés során 55 fő, a második adatfelvétel során 62 fő) és az alapsokaság (103 fő) nagyságának eltérése elsősorban arra vezethető vissza, hogy a megcélzott válaszadók egy része számára – munkavégzés, betegség vagy egyéb elfoglaltság miatt – nem volt alkalmas az adatfelvétel időpontja.
- b.) Félig strukturált interjúkat készítettünk a projekt célcsoportjába tartozó gilvánfai lakosokkal. Az interjúk adatfelvétel célja azoknak a kérdéseknek a részletes vizsgálata volt, amelyekre a survey nem adott lehetőséget. Az értékelő kutatás ezen eleme során kívántuk kiegészíteni, ellenőrizni és értelmezni a kérdőíves adatfelvétel által feltárt sajátosságokat, továbbá így tettük vizsgálat tárgyává azokat a témaköröket, amelyek esetében - jellemzően azok komplexitása miatt - a kérdőíves adatfelvétel nem volt megfelelő módszer. Az interjúk adatfelvételre 2021 őszén került sor. A válaszadók kiválasztásában a projektben dolgozó szociális munkások nyújtottak segítséget. A mintába 6 fő célcsoporttag került.
- c.) Félig strukturált interjúkat készítettünk a projekt megvalósításában résztvevő szakemberekkel is. Az összesen 6 főre kiterjedő vizsgálat során a célcsoport tagjaitól származó információk kiegészítésére, teljesebb körűvé tételére törekedtünk, továbbá olyan típusú adatokat is megpróbáltunk feldolgozni, amelyekkel pozíciójukból következően csak ők rendelkeznek.

A minta bemutatása

A válaszadók átlagos életkora az első adatfelvétel során 36,35 év (SD: 11,9 év) a második adatfelvétel során 37,72 év (SD: 11,7 év) volt.

A válaszadók körében mindkét adatfelvétel során többségben voltak a nők. Az első mintában 64,8%, a másodikban 67,7% volt a részarányuk. Mivel a nemre vonatkozó kérdésre nem válaszolók aránya csökkent, a második adatfelvételben a férfiak aránya is nőtt, 24,1%-ról 30,6%-ra.

A két kérdőíves felvétel mintája között a legmagasabb iskolai végzettség tekintetében nem volt érdemi különbség (a válaszadók többsége mindkét mintában általános iskolai végzettséggel rendelkezik), viszont kismértékű változás volt megfigyelhető a szakképesítéssel rendelkezők arányában.

Fontos leszögezni, hogy a minta egyik adatfelvétel során sem volt reprezentatív - sem a 18 év feletti életkorú gilvánfai lakosság, sem a projektbe bevontak tekintetében. Emiatt ezekre a sokaságokra vonatkozóan általánosító jellegű megállapításokat tenni nem lehet, az eredmények a mintába bekerülő válaszadókra vonatkoznak.

Eredmények

A fejezetben azokat a programokat, tevékenységeket tekintjük át, amelyek a projekt célkitűzéseikhez illeszkedve megvalósultak. Az egyes tevékenységekhez kapcsolódóan – az értékelő kutatás során gyűjtött információk alapján – választ adunk a tervezéshez, szervezéshez és kivitelezéshez kapcsolódó kérdésekre, például arra, hogy milyen kiválasztási eljárás során kerültek bevonásra a célcsoporttagok, milyen mértékben sikerült elérni őket, illetve milyen intervenciók kerültek alkalmazásra egy-egy programelem megvalósítása során. Ismertetjük a fontosabb eredményeket, megállapításokat, tanulságokat, valamint a felmerülő problémákat.

A projekt szervezeti és működési struktúráját célzó intézkedések megtétele, a célcsoport bevonása és az egyéni fejlesztési tervek elkészítése

A *“Következő lépés” - Szegregált élethelyzetek felszámolása Gilvánfán* című projekt 2018 áprilisában projektnyitó szakmai rendezvénnyel indult, amely a projekt szakmai tartalmának, szervezeti és működési struktúrájának megismertetése, valamint a célcsoport, a projekt személyzet és az együttműködők bemutatása, egymással való megismertetése céljából szerveződött. Ebben az időszakban került sor a projekt során megvalósuló tevékenységek nyomonkövethetőségét és átláthatóságát szolgáló dokumentációs rendszer kialakítására, illetve az együttműködő szervezetek szerepének, felelősségi körének meghatározására és véglegesítésére is.

A folyamatos professzionális segítő jelenlétet a projekt kezdeti időszakában 4 fő szociális munkás biztosította. A szociális munkások 2018 áprilisában egyenként 30-45 fő célcsoporttaggal vették fel a kapcsolatot, és teremtették meg azt a bizalmi légkört, amely a klientúrával való hosszú távú eredményes és hatékony együttműködéshez elengedhetetlen.

Az egyes célcsoporttagokkal történő segítő beszélgetést követően, az ott kötött megállapodások, kitűzött célok meghatározása után a szociális munkások elkészítették az egyén igényeit és lehetőségeit figyelembe vevő egyéni, illetve a

kitűzött fejlesztési feladatok rendszerszemléletű megvalósítását célzó családi fejlesztési terveket. A célcsoporttagok bevonását, az egyéni és családi fejlesztési tervek kidolgozásához szükséges adatok és információk felvételét nagymértékben segítette, hogy a településen korábban megvalósuló, a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és integrációjának segítését célzó projekteken a szociális munkások közül többen is dolgoztak, így már ismerték a település tagjait, illetve azokat a problémákat, amelyek kapcsán segítségre szorultak.

A projekt ismertségét a célcsoport tagjainak körében mindkét kérdőíves adatfelvétel során vizsgáltuk. A Gilvánfán zajló, releváns tevékenységek összekapcsolása a projekttel kismértékben nőtt a vizsgált időszakban: míg 2019 tavaszán a válaszadók 92,6%-a, addig 2021 őszén a válaszadók 93,5%-a tudta egyértelműen beazonosítani a projektet. Jellemzően a többi válaszadó is említett olyan programelemeket, amelyek a "Következő lépés" c. projekt keretében valósultak meg, azonban olyan tevékenységeket is említettek, amelyek korábbi, illetve párhuzamosan futó másik projekthez tartoztak.

A válaszadók legnagyobb arányban a projektben dolgozó szociális munkásoktól értesültek a projektről. Arányuk a 2019-es adatfelvétel során 64,8%, a 2021-es adatfelvétel során 69,4% volt. A második legjelentősebb információforrást a lakossági fórumok jelentették: 25,9%, majd 17,7% említette ezeket az eseményeket. Az említettekén kívül - kisebb arányban - a projektről a munkahelyükön értesültek a válaszadók, illetve a 2021-es adatfelvétel során a válaszadók 4,8%-a a Tanodát nevezte meg információforrásként.

A családlátogatások, és a szolgáltatások igénybevételét biztosító család kísérések a projekt teljes időszaka alatt zajlottak, és a projekt második negyedétől iskolalátogatásokkal, munkahelyi egyeztetésekkel, mediációval egészültek ki. Ezek az intervenciók - a tanítókkal, tanárokkal, nevelőkkel és szülőkkel együttműködve - az iskoláskorú gyermekek és fiatalok iskolai előmenetelét, a problémás helyzetek megoldását célozták, de a felnőtt lakosság körében sor került olyan mediációs jellegű segítségnyújtásra vagy „érzékenyítő” jellegű beavatkozásokra is, amelyek a munkaerőpiacon történő elhelyezkedést vagy a munkahelyek megtartását segítették. Az ilyen jellegű beavatkozások folyamatosságát ugyanakkor nehezítette - derült ki a célcsoporttagok körében készült interjúk felmérés eredményeiből -, hogy a projektben dolgozó négy fő szociális munkásból a projektidőszak alatt ketten lemorzsolódtak. Ebből adódóan a maradókra lényegesen több - főként adminisztratív - feladat hárult, ami csökkentette azt az időt, amit a szociális munkások a gilvánfai lakosok személyes felkeresésére tudtak fordítani. A projektben dolgozó egyik szakember meglátása szerint a szociális szférában megfigyelhető lemorzsolódás és szakemberhiány azzal magyarázható, hogy *"(...) nagy terhelés éri a szakembereket, és főleg az anyagi, de az erkölcsi megbecsülés is várat magára."* (projektben dolgozó szakember). Ugyanakkor kétségtelen, hogy a projekt során elért eredményekhez nagymértékben hozzájárult a településen dolgozó szociális munkások jelenléte és tevékenysége.

A célcsoport körében felmerült képzéssel kapcsolatos igények és szükségletek felmérését követően elkészültek a képzési tervek, amelyek alapján a szociális munkások és a velük együttműködő koordinátorok felvették a kapcsolatot azokkal a képző intézményekkel, akik a célcsoport igényeinek és a helyi-, illetve térségi munkaerőpiaci elvárásoknak megfelelő képzési programokat nyújtanak. A képzések kiválasztása során a projektben dolgozó szakemberek törekedtek arra, hogy csak olyan képzéseken vegyenek részt a kliensek, amelyek a helyi és a

munkaerőpiaci igényekhez egyaránt igazodnak, tehát az induló tanfolyamokon megszerzett végzettséggel a gilvánfai lakosok a későbbiekben el tudnak helyezkedni. Fontos azonban megjegyezni, hogy a képzések kiválasztását a helyi igények és munkaerőpiaci elvárások mellett a képzési kínálat is jelentősen befolyásolta.

Az előzőek mellett a projekt szervezeti és működési struktúráját célzó intézkedések közé tartozott az együttműködő szervezetek tevékenységeinek konkretizálása, projektben betöltött szerepének, kapcsolódó felelősségi köreinek meghatározása, a projekt megvalósításában résztvevők (projekt személyzet és együttműködő partnerek) szakmai felkészítése, a projekt megvalósításához szükséges alapvető tudások, információk, kompetenciák átadása. A projektszemélyzet számára a projektcélokhoz és tevékenységekhez, illetve a klientúrához illeszkedő speciális ismeretanyag átadása szakmai műhelymunkák keretében az alábbi témakörökben történt: interkulturális kommunikáció; közösségszervezés, közösségfejlesztés cigány/roma célcsoportok körében; cigány/roma kisebbség körében végzendő szociális események szervezése; helyi szociális/szolidáris gazdaság fejlesztése hátrányos helyzetű településeken; valamint mediáció alkalmazása szegregált élethelyzetben élők érdekében.

A foglalkozásokon a projektben résztvevő szakemberek mellett helyi lakosok is részt vettek. Közülük azoktól, akik az értékelő kutatás első adatfelvételi fázisában is válaszoltak a kérdőív kérdéseire, a programelemek megítélését is kértük.

2018 tavaszán indultak a szakmai belső monitoring folyamatok a projekt előrehaladásának áttekintése, ellenőrzése, valamint az eltérésekre a megfelelő válaszok megfogalmazása és kivitelezése céljából. Továbbá a projekt kezdetétől fogva megvalósult a nyilvánosság tájékoztatása különböző kommunikációs eszközökön és csatornákon (például facebook-oldal, települési weboldal) keresztül, amely lehetővé tette a nyilvánosság biztosítását, a projekt során megvalósuló programok, események folyamatos nyomon követhetőségét, kommunikációját a település lakói és a többségi társadalom felé.

A pályázati projekt megvalósítása során teljesített projektelemek tapasztalatai

A "Következő lépés" - Szegregált élethelyzetek felszámolása Gilvánfán" című projekt fő célja a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és integrációjának segítése, amelyhez szorosan illeszkednek azok a szociális, közösségi, korai fejlesztési, oktatási, egészségügyi, valamint a droghasználat visszaszorítását célzó programok, amelyek megvalósításához kapcsolódó részcélok a következők voltak: javuljon a telepeken és telepszerű lakókörnyezetben élők szociális, közösségi, oktatási, képzési és egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférése a településen elérhető óvodai, iskolai, tanodai, családszolgáltatói, gyermekjóléti, egészségügyi és önkormányzati szolgáltatási kapacitások bővítése által; javuljanak a programba bevont iskoláskorú gyermekek/ fiatalok iskolai előrehaladási esélyei, tanulmányi eredményei és szabadidő eltöltési lehetőségei az iskolai tanulási teljesítmény növelése, tanulástámogatás, tehetséggondozás, indirekt tanulási formák működtetése és fejlesztő szabadidős programok által; erősödjenek a programba bevont gyerekek szülői körében a segítő-támogató-fejlesztő szülői szerepek; javuljon a célterületen élő személyek egészségi állapota; csökkenjen a szenvedélybetegséggel küzdők

száma; javuljon a helyi közösség érdekérvényesítő, kezdeményező és akcióképessége és fejlődjön a helyi gazdaság a kertészeti tevékenység további bővítése, továbbá a piaci értékesítés feltételeinek kialakítása által.

Az értékelő kutatás kérdőíves adatfelvételei során mindkét alkalommal rákérdeztünk különböző területekhez tartozó szolgáltatások vélelmezett elérhetőségére. A vizsgált területekhez tartozó egyes szolgáltatások elérhetősége a projekt megvalósításának időszakában kedvezőbbé vált, a kutatás során azt tettük vizsgálat tárgyává, hogy ez milyen mértékben befolyásolta a helyi lakosság kapcsolódó percepcióit. Arról, hogy a gilvánfai lakosok körében a közösségi, szociális, nevelési-oktatási és egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének megítélése 2019 és 2021 között miként változott, az egyes tevékenységekhez kapcsolódóan olvashatunk.

Előzetes várakozásainknak megfelelően, a szociális szolgáltatások elérhetőségét már a 2019 tavaszán lebonyolított adatfelvétel során is megfelelőnek ítélték a válaszadók: 64,8% kiválónak, további 7,4% nagyon jónak találta ezeknek a szolgáltatásoknak az elérhetőségét. Ezek az értékek 2021 őszére 73,8%-ra, illetve 8,2%-ra nőttek. A kedvező értékelés egyértelműen a projektben foglalkoztatott szociális munkások tevékenységével, intenzív gilvánfai jelenlétével hozható összefüggésbe.

A közösségi szolgáltatások elérhetősége megítélésének változása kevésbé volt jelentős, mint a szociális szolgáltatásoké, azonban a pozitív változás ezen a területen is egyértelmű volt: a kiváló vagy nagyon jó értékelést adó válaszadók aránya a 2019-es 79,1%-ról 2021-re 81,5%-ra nőtt.

Csillag Szolgáltatóház és Csillag Szolgáltató Pont

A szociális, korai fejlesztési, oktatási és egészségügyi célok megvalósításához elengedhetetlen az állandó folyamatos segítői jelenlét biztosítása a perifériára szorult hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű emberek lakóhelyén, valamint azonnali szakemberi (jogász, pedagógus, szociális munkás, pszichológus, addiktológiai konzultáns, foglalkoztatási- és munkaerőpiaci tanácsadó stb.) segítségnyújtás a nehéz élethelyzetbe kerül családok számára. Ezt a célt szolgálta a minden munkanapon nyitva tartó információs központ, a Csillag Szolgáltatóház, ahol a kulturális és közösségi rendezvények szervezése, a munkahely-közvetítés és munkába járás szervezése, illetve a képzésekre történő jelentkezés és az ezzel kapcsolatos ügyintézés történt a projektben dolgozó szociális munkások, start asszisztensek és helyi koordinátorok, valamint a településen jelen lévő civil szervezetek delegáltjai és önkéntesei közreműködésével.

A Csillag Szolgáltató Pontnak helyet adó épület létrehozása az EFOP-2.4.1-16-2017-00052 azonosítószámú projekt keretében valósult meg.

Jogsegély szolgálat

A gilvánfai lakosok számára a teljes projektidőszak alatt a tényleges joggyenlőség megteremtése érdekében jogsegély szolgálat működött: a helyben dolgozó civil szervezetek szakértői, tanácsadói különböző jogi és szociális ügyek intézésében nyújtottak segítséget a gilvánfai lakosoknak, és díjmentesen képviselték a hátrányos diszkriminációt szenvedett ügyfeleket. Jogi beavatkozásra elsősorban adósságrendezés céljából, valamint tulajdonjogi kérdésekben került sor.

Mentálhigiénés foglalkozások

A projektben egy fő pszichológus dolgozott, aki a helyi szükségletekhez igazodó mentálhigiénés egészségfejlesztő és egészségmegőrző foglalkozásokat tartott, pszichológiai tanácsadási szolgáltatást biztosított a magyarmecskai iskolában, a családok otthonában vagy a Csillag Szolgáltatóház épületében 32 hónapon keresztül. A projektben alkalmazott pszichológus a gilvánfai egészségnapokon is jelen volt. Emellett a gilvánfai felnőttek körében egy agresszió kezelésével kapcsolatos előadásra, illetve indulatkezelési tréningre is sor került.

Az érintettek bevonását a mentálhigiénés foglalkozásokat vezető pszichológus szerint nagyban segítette, hogy ez a programelem intézményi környezetben, a Magyarmecskai Általános Iskolában valósult meg. Az intézményi keretrendszer elősegítette a célcsoporttagok bevonását, a szülőkkel való kapcsolattartást, illetve a szakemberek (pedagógusok, szociális munkások, a családsegítő munkatársai, illetve a védőnő és a háziorvos) együttműködését, a felmerülő problémák szakmai teamben történő megbeszélését és megoldását. A projektben dolgozó pszichológus szerint az iskolai helyszín további előnyének tekinthető, hogy a pedagógusok sokszor olyan problémákat is észrevettek, amivel a szülők nem biztos, hogy pszichés tanácsadásért fordultak volna.

A gilvánfai gyerekek családi hátterének és aktuális pszichés problémáinak feltérképezése, szükségleteik meghatározása az intézmény dolgozóinak közreműködésével történt. Az ellátás kezdetén az iskolaigazgató segítségével feltárássra került a gyerekek családi háttere, tanulmányi eredményei, illetve azok a területek, aktuális problémák, amelyek kapcsán segítségre szorultak. Minden érintett gyerek bevonását a szülők beleegyezése előzte meg, majd ezt követően történtek az egyéni szűrések: a projektben dolgozó pszichológus általános pszichés mérést végzett, indokolt esetben a gyerekek indulatkezelését, megküzdési módját vizsgálta. A pedagógusok olyan gyerekek bevonását is javasolták a programba, akiknek aktuálisan ugyan nem volt pszichés problémája, de például egy korábbi gyász eset miatt segítségre szorultak.

A foglalkozásokat tartó pszichológus rendkívül pozitívnak ítélte a szülők együttműködését, a tanárok, a szociális munkások és a családsegítő szolgálat munkatársainak segítőkészségét, illetve azt, hogy a célcsoporttagok közül többen önkéntesen jelentkeztek ezekre a programokra. A gyerekekkel foglalkozó pszichológus kiemelte azt is, hogy a családlátogatások gyakran szociális szakemberek közreműködésével valósultak meg, és a projekt során több alkalommal kerekasztal beszélgetésre is sor került a területen dolgozó szociális munkások, az érintett pedagógusok, illetve gyermekorvos és védőnő részvételével.

A gilvánfai gyerekek körében pszichés rendellenességként leginkább magatartási problémák, indulatkezelési nehézségek, csökkent kudarctűrés, szuicid gondolatok, és nem adekvát megküzdési módok használata fordult elő, de gyakori volt az iskolát elkezdő gyerekeknél az is, hogy kognitív gyengeséggel, idegrendszeri éretlenséggel kerültek első osztályba, ami a gyerekekkel foglalkozó szakember szerint nem megfelelő iskolai előmenetelt eredményezett. A csökkent kudarctűrés sok magatartási problémát generál, feszültebbé teszi a gyerekeket. Emiatt a szakember - együttműködésben a pedagógusokkal - többször meghívta a szülőket óralátogatásra is, hogy lássák, pontosan milyen problémák vannak a gyerekekkel.

A mentálhigiénés egészségfejlesztő foglalkozások jelentős része egyéni edukáció formájában valósult meg, de pályaorientációs, motivációs és tanulási stílust felmérő célzattal csoportos foglalkozásokra, valamint konfliktusos

helyzetekben resztoratív gyakorlatokra, megbékéltetésre törekvő foglalkozásokra is sor került. A gyerekekkel és szüleikkel foglalkozó pszichológus szerint a mentálhigiénés foglalkozások és tanácsadások két alapvető célja az akut problémahelyzetek kezelése, valamint a károkozás csökkentése volt, és a projekt eredményességét az is mutatja, hogy a program során elsajátított szorongásoldó technikákat, megküzdési stratégiákat az érintettek megtanulták önállóan alkalmazni. Ezek a beavatkozások segítik őket a társadalomba való beilleszkedésben, legyen szó akár továbbtanulásról, akár a munkahelykeresés során felmerülő akadályok áthidalásáról.

A szakember úgy látta, hogy a célcsoportra irányult intervenciók teljes mértékben illeszkedtek a célcsoport igényeihez, szükségleteihez, problémáihoz, amely egyrészt azzal magyarázható, hogy hátrányos helyzetük miatt sokan nem jutnak el a területileg illetékes szakszolgálathoz például képességvizsgálatra, másrészt mutatja az is, hogy az ilyen típusú programokon való részvétel határozott igényként jelentkezett a célcsoporttagok körében. A szülők kifejezték érdeklődésüket a gyermeknevelési problémákkal kapcsolatban, és hálások voltak azért, ha segítséget kaptak. Ugyanakkor a szakember azt is kiemelte, hogy rendkívül fontos a megelőzés, azaz a korai intervenciók fejlesztő programok már óvodáskorban való megkezdése, illetve a folyamatos jelenlét, tehát annak biztosítása, hogy a kliensek bármikor segítségért fordulhassanak a megfelelő szakemberhez, hiszen ez egy olyan attitűd elsajátítását teszi lehetővé, amit későbbi problémás helyzetekben használni tudnak. Ennek szükségességét a gyerekekkel foglalkozó pszichológus szerint az is igazolta, hogy azokban a helyzetekben, amikor - például egy iskolai szünet miatt - hosszabb-rövidebb időre megszakadt a segítségnyújtás folyamata, a gyerekek visszakerültek a megszokott otthoni környezetbe, az az addig elért eredményekre egyértelműen negatív hatással volt. A koronavírus-járvány miatt elrendelt korlátozások sem kedveztek a gilvánfai lakosok körében tartott mentálhigiénés, egészségfejlesztő, egészségmegőrző és családterápiás foglalkozásoknak. A támogatásra való igény a covid időszak alatt még inkább érzékelhető volt, és noha a projekt keretében végzett fejlesztő munka már lezárult, a célcsoporttagok problémáikkal ezt követően is felkeresték a korábban velük foglalkozó pszichológust.

Összességében a szakember úgy látta, hogy a nevelési tanácsadóknak, a szakszolgáltatónak a gyermekek, fiatalok és családok komplex pszichológiai gondozása, fejlesztő mentálhigiénés ellátása során használt módszereket szükséges lenne a hátrányos helyzetű térségekben élőkhöz eljuttatni, és azokat a szülőket is elérni, akik elutasították a programban való részvételt. Ugyancsak fontos megállapításként hangzott el, hogy nélkülözhetetlen lenne minden iskolában egy teljes állású pszichológust alkalmazni.

Drogprevenációs programok

Tekintettel arra, hogy a gilvánfai - elsősorban az iskolából lemorzsolódó - fiatalok körében jelen van a kábítószer-fogyasztás, egyrészt preventív, másrészt intervenciók céljával droghasználat-megelőzés, dohányzásról való leszokás támogatása, alkoholproblémák kezelése, szülői szerepekre való felkészítés, szexuális felvilágosítás témakörökben közösségi, tematizált programokra (például "Én és a testem" tréning), valamint szakértői konzultációkra került sor addiktológiai konzultáns közreműködésével, a célcsoport és a szakmai megvalósítók számára.

Az addiktológiai programok szükségességét mind a kérdőíves kutatások eredményei, mind pedig az interjúkból leszűrhető információk is alátámasztották. A lakosság körében végzett adatfelvételek eredményei alapján a szerhasználati problémák a projekt befejezéséhez közeli időszakban is jelen voltak Gilvánfán. Más vizsgált területekhez viszonyítva, az addiktológiai problémák percepciója területén kisebb mértékű javulást sikerült elérni, a megkérdezettek közel fele a projekt végén is kedvezőtlennek tartotta a helyzetet ezen a területen. Érdeemes megemlíteni, hogy a szerhasználati problémák megítélésére jelentős mértékben hatnak az egyedi esetek, és Gilvánfán a második adatfelvételt megelőzően történt egy olyan haláleset, amit a helyi lakosok droghasználattal hoztak összefüggésbe - ez minden bizonnyal jelentős mértékben befolyásolta a válaszadókat a kapcsolódó kérdés megválaszolásakor.

A szerhasználat visszaszorítását célzó tematizált programok a fiatalokat célozták meg, a Magyarmecskői Általános Iskolában zajlottak, de különféle közösségi rendezvényekhez (például a Gyereknaphoz) kötődően is lehetőség volt szituációs játékokra vagy segítő beszélgetésekre a drogproblémákkal foglalkozó szakemberekkel.

A célcsoporttagok számára tartott addiktológiai konzultációk szervezésekor, az érintettek programba történő bevonásakor nagy előnyt jelentett a térségben dolgozó szakemberek közreműködése: a projektben dolgozó addiktológiai konzultáns a településen tevékenykedő szociális munkások ajánlásán keresztül jutott el a célcsoporttagokhoz. Mivel a szerhasználat okozta problémákkal leginkább érintett személyeket és hozzátartozóikat nehezen lehetett bevonni a konzultációba, ezért a programelem módosításra került, és kiegészült egy olyan képzéssel, ami a helyben dolgozó szociális munkások részvételével valósult meg. Ezekben a képzéseken a szociális munkások felkészítése, a szerhasználat kapcsoltos speciális ismeretek átadása történt, a szerhasználatban érintett gilvánfai lakosokkal pedig személyes konzultációk keretében foglalkozott az addiktológia területén sokéves szakmai tapasztalattal rendelkező szakember.

Tanulástámogatás – Nyitott Ház Tanoda

A projekt keretében a Gilvánfán élő gyerekek és fiatalok iskolai sikerességének elősegítése, a képzettségi szint növelése, és hosszú távon előnyös munkaerőpiaci pozíció kialakítása céljából egyéni és kiscsoportos tanulástámogatás valósult meg a „Számá Dã Noj – Vigyázz Reánk!” Egyesület által a 2009/2010-es tanévtől működtetett Tanodában. A gyerekekkel foglalkozó korrepetáló tanárok és fejlesztő pedagógusok elsősorban a középiskolába készülők vagy már odajáró diákokkal foglalkoztak.

A tanodaprogram megfelelő, az iskolai előmenetelt támogató tanulási környezetet (például internet-hozzáférést, korrepetáló és fejlesztő pedagógusok jelenlétét) biztosított a diákok számára. A tanodai tevékenységek hatékonyságát az iskolai sikeresség mutatói is alátámasztják: az 1998 és 2016 között általános iskolát végzett gilvánfai gyermekek középiskolai eredményességére vonatkozó adatok azt mutatják, hogy a gilvánfai Tanoda megnyitását megelőző időszakhoz képest, az azt követő időszakra a középiskolát nappali tagozaton befejezett diákok arányszáma bőven megduplázódott, az érettségizettek aránya pedig négyszeresére nőtt. Míg a vizsgált időszak első 12 évében (tehát még a tanodaprogram indulása előtt) a 60 általános iskolát elvégző diák 22%-a fejezte be a középiskolát, és 5%-a szerzett

érettségig, addig az utóbbi hét tanévben az általános iskolát elvégző 44 gilvánfi fiatal 50%-a középiskolai végzettséget, 20%-a pedig érettségig szerzett.

A kérdőíves vizsgálat eredményei szerint a fiatalok oktatásához, neveléséhez kapcsolódó szolgáltatások elérhetősége esetében volt a leginkább kedvező megítélés a projekt megvalósítási időszakának végén: a kiváló vagy nagyon jó értékelést adó válaszadók aránya 79,5%-ról 85,2%-ra nőtt a vizsgált időszakban. Ezek az eredmények összhangban vannak az értékelő kutatás kvalitatív adatfelvételei során kapott információkkal: a projekt és a Nyitott Ház Tanoda együttműködése kölcsönösen kedvező módon hatott az egyes tevékenységekre.

Indirekt tanulást támogató programok

A tanodaprogramon kívül a gilvánfi gyerekek iskolai előmenetelének javítását és lemorzsolódás visszaszorítását szolgálták az indirekt tanulást támogató programok, szakkörök is. Ezek közé tartoztak azok a pályaorientációs foglalkozások, illetve a 7-8. osztályosok részvételével megvalósított pályaválasztást segítő beszélgetések, amelyek meghívott előadókkal, szakmák és lehetőségek megismertetésével, esetenként nyílt napokon, üzemlátogatásokon való részvétellel segítették a diákok továbbtanulással kapcsolatos döntéseit. Az előzőek mellett a falu múltjának helytörténeti kutatása céljából múltkutató foglalkozásokra, autentikus cigány táncok és dalok megismertetésére tánctanár vezetésével hagyományőrző zene- és táncoktatásra, illetve Playback drámaszakkör szervezésére is sor került.

Klubfoglalkozások

A projektidőszak alatt a településen szülői klub működött, ahol az általános és középiskolába járó gyerekek szülei számára az iskolai problémák megvitatását és a tanulás módszertani alapismereteinek átadását célzó, az óvodába járó gyerekek szülei számára pedig a mese gyermekekre gyakorolt fejlesztő hatásának tudatosítását elősegítő kiscsoportos foglalkozások, illetve reflexiók és segítő beszélgetések valósultak meg, illetve az óvodai fejlesztő program keretében heti rendszerességgel meseolvasás is zajlott az óvodában. Emellett a szülők és gyerekek közös részvételével kézműves szakköröket tartottak, amelyek az ünnepi alkalmakra (például Halottak napja, Advent, Mikulás, Húsvét stb.) való készülődések köré szerveződtek, és hagyományőrző családi rendezvényekkel (például Gyermeknap, Mikulás, Karácsony, Családi Nap) egészültek ki.

A célcsoporttagok elmondása szerint a szülői klub programjaira havonta került sor, de volt olyan időszak is, amikor havonta több alkalommal összejöttek a klub résztvevői. Általában 10-12 fős klubfoglalkozások valósultak meg, de egy-egy ünnepre történő készülődés (például koszorúkészítés) a teljes gilvánfi lakosságot megmozgatta. E foglalkozások legjelentősebb eredményeinek a segítő beszélgetéseket, a tapasztalatszerzést és az egyéni szinten jelentkező problémák megoldását tartották az interjúalanyok.

Szabadidős programok

Szociális, közösségi, korai fejlesztési és oktatási céllal mozi- és színházlátogatásokon, illetve különféle kirándulásokon és túrákon is részt vehettek a falu lakosai. Ezeket a programokat a célcsoporttagok igényeit figyelembe véve szervezték a projekt dolgozói, ezáltal nagy érdeklődés mutatkozott irántuk. A

célcsoporttagok e programokhoz kapcsolódóan pozitívként azt emelték ki, hogy lehetőség volt a gyerekek és szülők együttes részvételére a különböző szabadidős programokon.

A célcsoport tagjainak körében különösen népszerűnek bizonyultak a fürdőhelyeken (Zalaegerszeg, Balaton) tett látogatások (öt fokozatú skálán mérve 5,0-ás értékeléssel), illetve az állatkerti kirándulás (4,97), a színház- (4,88) és mozilátogatások (4,73), illetve azok a programok, amelyek elsősorban gyermekeket céloztak meg (4,73), és akiknek szülei kísérőként vettek részt ezeken (Buborék játszóház, Katica Tanyára szervezett kirándulások).

A pécsi mozikba, színházakba falubusszal, nagyobb létszám esetén bérelt buszokkal jutottak el a résztvevők, és általában az ilyen programok keretében egy közös vacsorára és városnézésre is sor került. A színházlátogatás a program résztvevői közül többeknek különösen nagy élmény volt, hiszen első alkalommal vehettek részt színházi előadáson.

A településen kívüli programok közé tartoztak a nyári táborok (Ördögkatlan tábor és Playback tábor), illetve a gyermekek és fiatalok szabadidejének hasznos eltöltése érdekében szervezett sportversenyek, a Baranyai Tanodák Focikupája, és a helyi/megyei futóversenyek.

Sport- és egészségnapok, szűrővizsgálatok

Az egészséges életmódra nevelést szolgálta a Sport- és egészségnapok programsorozat, amely 15 alkalommal, alkalmanként 30 célcsoporttag részvételével került megrendezésre, valamint sort került olyan egészségügyi szűrésekre (például ortopéd szűrés, látásvizsgálat, vércukor- és vérnyomásmérés, nőgyógyászati szűrés) az egészségügyi alap- és szakellátás keretében, amelyek a célcsoporttagok egészségi állapotának feltérképezését szolgálták, és a megelőzés fontosságára hívták fel a figyelmet.

Ezeket a kezdeményezéseket mind a célcsoporttagok, mind pedig a projektben dolgozó szakemberek eredményesnek ítélték, a gilvánfai lakosok körében nagyarányú részvételtől számoltak be.

A kérdőíves vizsgálat eredményei szerint az egészségügyi szolgáltatások elérhetősége a vizsgált területek közül a leginkább kedvezőtlen megítélést kapta a 2019 tavaszán bonyolított adatfelvétel során. A válaszadók 13,6%-a a legrosszabb minősítést adta, további 4,5% rossznak, 34,1% közepesnek értékelte a kategóriába sorolható szolgáltatások elérhetőségét. A projekt megvalósítási időszakának a végére többségbe kerültek a pozitív értékelések, de látható, hogy összességében még mindig ezen a területen a legjelentősebb az elégedetlenség mértéke.

A gilvánfai lakosok - környező települések lakosaihoz viszonyított - egészségi állapotának megítélése kismértékben változott a projekt megvalósítási időszakában. Némileg - 16%-ról 12,3%-ra - csökkent azoknak a válaszadóknak az aránya, akik rosszabbnak tartották a helyiek egészségi állapotát a környékbeliekéhez képest, nőtt azoké, akik nem látnak különbséget (58% → 63,2%). Néhány százalékponttal csökkent azoknak az aránya, akik az átlagnál valamennyivel jobbnak, és kis mértékben nőtt azoknak az aránya, akik sokkal jobbnak tartják a gilvánfaiak egészségi állapotát.

Képzéshez, munkatapasztalat-szerzéshez, foglalkoztatáshoz kapcsolódó tevékenységek megvalósítása

A képzésekhez, munkatapasztalat-szerzéshez, illetve a foglalkoztatáshoz kapcsolódó tevékenységek megvalósításához négy rész cél került meghatározásra a projektben: (1.) A munkaerőpiaci esélyek javítása a magasabb iskolai végzettség és a munkaerőpiacon konvertálható szakképzettség megszerzésével, az egyéni hatékonyságot növelő készségek és képességek fejlesztésével, az egyéni fejlesztési tervekre épülő szociális munkával. (2.) A munkaerőpiacon használható transzfer tudás és képesség megszerzése révén az elhelyezkedési esélyek növelése. (3.) Munkaképes korú gilvánfai lakosok számára munkahelykeresés, munkába állás elősegítése. (4.) A helyi gazdaság továbbfejlesztése a kertészeti tevékenység további bővítésével.

A projekt során több olyan programelem is megvalósult, amely a gilvánfai lakosok körében a foglalkoztatás bővítését célozta: munkaerőpiaci képzések, munkaközvetítés, felkészítés állásinterjúra, munkába járás segítése falubusszal, és a helyi foglalkoztatás későbbi keretét szolgáló szociális szövetkezet tevékenységének megalapozása.

Ezek a programelemek teljes mértékben illeszkedtek azokhoz a problémákhoz, amelyek Gilvánfán jelen voltak a projektmegvalósítás időszakában és ugyancsak tapasztalhatók jelenleg is, így célirányos beavatkozást jelentettek korábban is és tesznek lehetővé mind a mai napig. Az egyik leginkább említésre méltó nehézség, hogy a gilvánfai lakosok jelentős része nehezen tud elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. Ez egyrészt a közlekedési akadályokkal, másrészt az alacsony iskolai végzettségükkel és a nemzetiségi hovatartozásuk miatt elszenvedett negatív diszkrimináció érvényesülésével magyarázható.

OKJ képzések, nyelvi és informatikai, valamint felzárkóztató tanfolyamok

A képzési program tervezése a célcsoporttagok bevonásával, a képzéssel kapcsolatos igények és szükségletek figyelembevételével történt. A projekt indulásakor sor került egy felmérésre arra a kérdésre választ keresve, hogy a célcsoport tagjai milyen képesítést szeretnének szerezni, majd ennek alapján történt a képzések megszervezése. A szociális munkások és mentorok a lehetőségek, az ambíciók és a készségek összehangolásával próbálták megkeresni az egyes klienseknek a legmegfelelőbb képzést, és segítséget nyújtottak abban is, hogy a résztvevők sikeresen el is végezzék a képzési programokat.

A nyelvi és informatikai, valamint felzárkóztató tanfolyamok mellett tíz különböző képzési program valósult meg. A hivatásos gépjárművezető képzést 10 fő, a kerti munkás képzést 17 fő, a konyhai kisegítő képzést 7 fő, az óvodai dajka képzést 13 fő, a hegesztő képzést 5 fő, a kazánkezelő képzést 1 fő, a targoncavezető képzést 16 fő végezte el, 10 fő pedig önismereti, önfejlesztő tréningben vett részt, elsősorban azok a kisgyermekes szülők, akik hosszabb ideig távol maradtak a munkaerőpiactól.

A célcsoporttagok örömmel fogadták a nagyrészt helyben megvalósuló képzéseket. Tisztában voltak azzal, hogy egyéni fejlődésükben, előrelépésükben kulcsszerepe lehet a teljes munkaidőben végzett munkatevékenységnek. Továbbá tudatában voltak annak is, hogy ha sikerült a nyílt munkaerőpiacon állást találniuk, akkor jóval magasabb jövedelemre tehetnek szert, mint közfoglalkoztatottként. A pozitív tapasztalatok mellett meg kell említeni, hogy voltak olyan gilvánfai lakosok

is, akik nem vettek részt az induló képzéseken. Ennek oka az egyik célcsoporttag szerint az volt, hogy tartottak attól, hogy ezzel elveszítik a közfoglalkoztatotti státuszukat, illetve a foglalkoztatást helyettesítő támogatást.

A képzések eredményességét mutatja, hogy az ott szerzett végzettséggel többen el tudtak helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon.

A felnőttképzési szolgáltatások elérhetőségének megítélése - a korábban ismertetett területekhez hasonlóan - kedvező irányba változott a projekt megvalósításának időszakában. A kiváló értékelést adó válaszadók aránya 55%-ról 64,2%-ra nőtt, az ennél rosszabb jó értékelés adó válaszadók aránya 20%-ról 15,1%-ra, a közepes értékelést adók aránya 12,5%-ról 9,4%-ra csökkent. Azoknak az aránya, akik ennél kedvezőtlenebbul ítélték meg a felnőttképzési szolgáltatások elérhetőségét, 12,5%-ról 11,3%-ra módosult.

Az egyik interjúalany kiemelte, hogy sok esetben problémát jelentett, hogy noha a végzettséget igazoló dokumentummal rendelkeztek a tanfolyam résztvevői, de egy adott állásra történő jelentkezés során az elvárt szakmai tapasztalatot nem tudták megsemmisíteni felmutatni. További nehézséget jelentett bizonyos esetekben a képzés időtartama. Volt olyan célcsoporttag, aki azért nem vett rész az általa preferált képzésen, mert kisgyermekének gondozását nem tudta másra bízni, így nem tudta vállalni a napi 8 órás jelenlétet. A felmerülő problémák ellenére egyértelműen sikerként könyvelték el mind a képzésekben résztvevők, mind pedig a projekt szakemberei a projekt keretében megvalósított képzéseket.

Munkaközvetítés és egyéb, a foglalkoztatási helyzet javítását célzó beavatkozások

A képzések mellett a foglalkoztatási helyzet javítását célozta, hogy a szociális munkások és a foglalkoztatási koordinátorok folyamatos mentoráló tevékenységet láttak el, a kezdetektől fogva kutatták a lehetséges munkahelyeket, igyekeztek adekvát munkahelyeket közvetíteni a célcsoporthoz tartozó munkanélküliek részére, illetve felvették és tartották a kapcsolatot a munkahelyi vezetőkkel, a munkavállalók és munkáltatók között mediációt végeztek és érdekképviselőt láttak el. Az intenzív álláskereső tevékenységek eredményeként, illetve a települési hátrány csökkentése, és a hiányzó tömegközlekedés pótlása céljából bérelt buszok igénybevételevel kezdődött el a gilvánfai munkavállalók csoportos munkába szállítása is. A koncepció lényege az volt, hogy a projekt megvalósítási időszakában pályázati finanszírozással biztosítják a munkába járást, majd miután a munkavállaló már bizonyította rátermettségét, érdekeltté lehet tenni a munkáltatót is, hogy gondoskodik a munkahelyre történő utaztatásról. A közlekedési problémák megoldásába sikerült munkáltatókat bevonni, 2021 januárjában három cég, a pécsi telephelyű Honsa Kft., a szigetvári Iron-Tech gyár, valamint a Köröstej Kacsótai Üzeme 19 gilvánfai munkavállaló munkahelyre történő szállítását biztosította.

A foglalkoztatás bővítését célzó beavatkozások hatására a projektidőszak alatt nőtt az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedettek száma, és a célcsoporttagok meglátása szerint a gilvánfai lakosság életszínvonala is sokat javult. Az állásinterjúk sikerében jelentős szerepe volt a projektben dolgozó szakembereknek, akik felkészítették klienseiket a feladatra.

A nyílt munkaerőpiacon való sikeres helytállás addicionális hozadéka, hogy a jövedelmi helyzet kedvezőbbé válásával párhuzamosan az érintettek ténylegesen családfenntartóvá tudtak válni, és meg tudták élni ennek a szerepnek a pozitív pszichoszociális következményeit is.

A különböző területekhez tartozó szolgáltatások elérhetőségének összevetésekor az egyik legkevésbé kedvező értékelést a munkaerőpiaci szolgáltatásokkal kapcsolatban kaptunk. 2019-ben az elérhetőség megítélése a vizsgált minta közel felében közepes vagy rossz volt. Ezeknek az értékeléseknek az aránya a projekt végére jelentős mértékben csökkent, illetve a kiváló értékelést adó válaszadók aránya 10 százalékponttal nőtt.

A munkaerőpiaci helyzet javítását célzó programelemek hatásáról közvetett, de egyértelmű visszajelzést kaphattunk a gilvánfai lakosság jövedelmi helyzetének véleményezését vizsgálva. Ezen a területen egyértelmű, pozitív irányú változás következett be a projekt futamideje alatt: bár a jövedelmi helyzet rossznak vagy nagyon rossznak tartók aránya továbbra is meghaladta az 50%-ot, a projekt végén mért érték (53,8%) kedvezőbb lett, mint a két és fél évvel korábban mért 65,2%. Ezzel párhuzamosan jelentős mértékben nőtt a jövedelmi helyzet jónak vagy nagyon jónak tartók aránya is (8,6% → 19,3%).

A foglalkoztatási adatok javítását célzó erőfeszítéseknek az is részét képezte, hogy a szakemberek megpróbálták leépíteni a munkáltatók előítéleteit, továbbá a célcsoport tagjainak körében az előítéletekkel való szembesülés miatti rossz tapasztalatok hatását, illetve azokat az esetenként évtizedes beidegződéseket, amelyek lényege, hogy segélyekkel és különböző szociális transzferekkel elegendő pénzt lehet összeszedni a létfenntartás minimális feltételeinek biztosításához.

A gilvánfai lakosok elhelyezkedése szempontjából további problémát jelentett, hogy a tömegközlekedési viszonyok elégtelenségéből adódóan, illetve saját gépjármű híján sokan nem tudják kihasználni a kínálgó munkalehetőségeket. Az interjúk kutatás során példaként említésre kerültek olyan gilvánfai lakosok, akik részt vettek a projekt keretében szervezett tanfolyamokon (konyhai kisegítő, targoncás), de közlekedési problémák miatt a bizonyítvány megszerzését követően nem tudtak elhelyezkedni. A közlekedési nehézségeket részben a munkáltatók által biztosított munkába történő szállítással sikerült megoldani, illetve a projekt keretében lehetővé vált a falubusszal történő szállítás is. Ez utóbbi finanszírozása a projekt támogatásával valósult meg, a falugondnok által vezetett kisbuszt tudták erre a célra használni.

Azok a gilvánfai lakosok, akiknek nem sikerült elhelyezkedniük az elsődleges munkaerőpiacon, közfoglalkoztatottként a települési önkormányzatnál dolgoztak. Ehhez illeszkedve a projekt keretében továbbfejlesztésre kerültek azok a kertgazdálkodási tevékenységek, amelyek a gilvánfaiak foglalkoztatása mellett a településen élő lakosság természetbeni támogatását is biztosították. Emellett a projekt második negyedévében megkezdődött a szociális/szolidáris gazdaság feltételeinek kialakítása irányába történő intézkedések tervezése. A korábbiakban a településen szociális szövetkezet jött létre, amely megfelelő kiindulási alapot szolgáltatott az említett tevékenységek adott szervezethez kötődő tervezéséhez. A szociális szövetkezet és annak működéséhez való szakmai hozzájárulás elsődleges célja a közfoglalkoztatásból kiszoruló helyi lakosok alternatív foglalkoztatásának támogatása volt.

Lakhatási és lakókörnyezeti körülmények, a lakhatás biztonságának javítása

A településen élők lakás- és életkörülményeinek javítása céljából többféle programelem valósult meg. A fertőző betegségek megelőzését és az általános lakhatási higiéniai prevenciót szolgálta a szervezett keretek között, összesen hat

alkalommal megvalósult rágcsáló- és rovarirtás, valamint a lakosság számára a fertőzések (például a gyerekek körében a tetű és rüh okozta megbetegedések) megelőzését célzó gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök biztosítása. A COVID járványhelyzet miatt különféle védőfelszerelések vásárlása céljából költségvetési átcsoportosítás történt, így fertőtlenítőszeres és maszkok beszerzésére is sor került. A leghátrányosabb helyzetű családok tagjai (elsősorban a fiatal, otthon lévő családanyák) körében klubfoglalkozások valósultak meg, ahol a hagyományoknak megfelelő falusi életforma előnyeit ismerhették meg a résztvevők, és olyan házi praktikákat (például kisállattartás, konyhakerti művelés, házi tartósítás) sajátítottak el, amelyek egyszerűbbé, gazdaságosabbá tették mindennapjaikat, és a családi jövedelem kiegészítése által önfenntartásukat is segítették. Továbbá ezeken a klubfoglalkozásokon önszorgalmi technikákat is elsajátíthattak a klientúrához tartozó személyek, amelyek alkalmazásával a továbbiakban megelőzhetik például az adósságcsapda kialakulását. Az előzőek mellett az évente két alkalommal megvalósuló TE-SZEDD mozgalom keretében sor került a lakókörnyezet és a közösségi terek szépítésére, valamint szemétszedésre is, amelybe edukatív jelleggel a kiskorúakat is bevonták.

A kérdőíves vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy 2019 és 2021 között jelentős mértékben javult a lakhatási körülmények megítélése a kutatásba bevont gilvánfai lakosok körében. Míg az első adatfelvétel során a válaszadók mindösszesen 16%-a tartotta - a környező településekkel összevetve - jónak vagy nagyon jónak a gilvánfai lakhatási körülményeket, addig 2021 őszére ez az érték 27,6%-ra nőtt. Ezzel párhuzamosan a lakhatási körülményeket rossznak tartók aránya 22%-ról 17,2%-ra csökkent.

Noha a vizsgált projekthez kapcsolódó EFOP-2.4.1-16-2017-00052 azonosítószámú projektben ingatlanok építésére és felújítására is sor került, az interjú adatfelvétel eredményei egyértelműen azt támasztják alá, hogy erre továbbra is nagy igény mutatkozik. Több interjúalany kiemelte, hogy - mivel a településen ingatlanvásárlásra nincs lehetőség - szükséges lenne a rászoruló családok számára további ingatlanokat építeni, elsősorban azért, mert Gilvánfán nem állnak rendelkezésre olyan ingatlanok, amiket az érintettek - az elmondások alapján három-négy családról van szó - meg tudnának vásárolni. Az építkezés létjogosultságát abban is látták, hogy a korábbi telepprogramok keretében épített házakat a lakók karbantartják, megbecsülik, és rendszeresen fizetik a bérleti díjat és a rezsiszámlákat is.

A közösségi együttműködés erősítése

A közösségi kohézió javítása céljából a projektidőszak alatt számos identitást erősítő, közösségépítő és hagyományőrző program valósult meg. Visszatérő megállapítása volt a célcsoport tagjainak, hogy a projektnek köszönhetően Gilvánfa kiemelkedett a környező települések közül gazdag programkínálatával.

2018 őszén a komplex telep-programot megvalósító települések jó gyakorlatainak megismerése céljából szakmai tanulmányúton vehettek részt a falu lakosai. Ezeken a rendezvényeken a résztvevők megoszthatták egymással tapasztalataikat és fejlesztési elképzeléseiket, javaslataikat. A program egyik résztvevője arról számolt be, hogy a gilvánfaiakat büszkeséggel töltötte el, hogy a településen megvalósuló telepprogram példaként szolgált a hasonló típusú projekteket megvalósító települések számára.

Egyéb közösségi és kulturális, hagyományörző családi rendezvény (például gyermeknap, Mikulás, Karácsony, Családi Nap) a teljes projektidőszak alatt rendszeresen megvalósult. Az első nyári időszakban pedig elindultak, és minden évben egyszer megrendezésre kerültek a helyi identitást és közösséget egyaránt fejlesztő, kreativitásra épülő, három napon át tartó „Képzőművészeti napok”. A Képzőművészeti napok jelentős számú helyi lakos, elsősorban gyermekek, fiatalok, és az őket kísérő felnőttek érdeklődését keltették fel.

A programok lakossági megítélését is vizsgáltuk a kérdőíves kutatás keretében. 2019 tavaszán az addig megvalósult rendezvényekre kérdeztünk rá, a projekt végén pedig az egyes rendezvénykategóriák értékelését kértük a válaszadóktól. A válaszok alapján megállapítható, hogy a megvalósult programok között nem volt olyan, amely nem nyerte el a célcsoport tetszését. Kisebb eltérések inkább csak abból a szempontból fedezhetők fel, hogy mennyire volt pozitív az adott rendezvénytípus megítélése. A legnépszerűbb kategóriák az alábbiak voltak: képzőművészeti napok (5,00), családi nap (4,97), karácsonyi ünnepség (4,80), zenei fesztivál (4,74), nőnap (4,6) és gyereknap (4,35).

A megvalósult rendezvényeket a szervezők igyekeztek a célcsoport igényeihez igazítani. A zenés rendezvényeket mindig a helyi lakosok érdeklődésének megfelelően szervezték, azokkal a fellépőkkel, akiket ők kedvelnek. Ebből adódóan ezek a közösségépítő és hagyományörző rendezvények nagy érdeklődést váltottak ki, szinte a település teljes lakosságát megmozgatták, és az egyik célcsoporttag arról is beszámolt, hogy más településekről is sokan érkeztek ezekre a programokra. A zenés rendezvényeken kívül hasonlóan pozitív véleményeket fogalmaztak meg a célcsoport tagjai a családi napokról és a gyereknapokról, illetve az ünnepi alkalmakhoz kapcsolódó rendezvényekről is.

A színes programkínálat, illetve a célcsoport részvétele a programokon a település közösségi életének lakossági megítélésében is visszatükröződött. Míg 2019 tavaszán a mintába kerülő válaszadók 24%-a tartotta jónak vagy nagyon jónak Gilvánfa közösségi életét, addig a projekt végén már 37,3% volt ez az arány.

A rendezvények szervezésében a helyi segítők mellett a Tanoda is részt vett. Az egyik megvalósító szakember elmondta, hogy a toborzás és lebonyolítás során is sok segítséget kaptak a Tanoda munkatársaitól, és hangsúlyozta, hogy a Tanoda jelenlétének hatása és szerepe nagyon egyértelműen érzékelhető Gilvánfa közösségi életében: a résztvevők lelkes és kulturált hozzáállásában egyértelműen beazonosítható a korábban kialakult bizalmi viszony.

Összegzés és javaslatok

A kutatás során a projekt négy szempontból került vizsgálat alá empirikus módszerek alkalmazásával: előkészítés, lebonyolítás, eredmények és hatékonyság, illetve a további tervezéshez használható tapasztalatok.

I. Előkészítés

A célcsoport körében végzett kérdőíves és interjú adatfelvételre épülő kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a „Következő lépés - Szegregált élethelyzetek felszámolása Gilvánfán” című, EFOP-1.6.2-16-2017-00103 azonosítószámú pályázati projekt előkészítése és tervezése megfelelően illeszkedett a projekt fő céljához, a gilvánfai lakosok társadalmi felzárkózásának, integrációjának elősegítéséhez. Az empirikus vizsgálatok alátámasztották a konstrukciót kidolgozó,

illetve a pályázati anyagot elkészítő szakemberek elgondolásainak helytállóságát: nem kellően fontosnak, vagy feleslegesnek minősíthető programelemek nem sikerült beazonosítanunk. Ez visszavezethető arra, hogy az előkészítésben résztvevő munkatársak releváns információkkal rendelkeztek a célcsoport problémáiról, és azokra kívántak adekvát válaszokat adni.

A célcsoporttagok bevonása eredményes volt - ezt, illetve az egyéni és családi fejlesztési tervek kidolgozásához szükséges adatok és információk összegyűjtését jelentős mértékben segítette, hogy a településen korábban megvalósuló, a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és integrációjának segítését célzó projekteknél a szociális munkások közül többen is dolgoztak, így már ismerték a település lakóit, illetve azokat a problémákat, amelyek kapcsán segítségre szorultak. A projektbe bevont résztvevők kiválasztása során az objektív kritériumok (munkaerőpiaci státusz, életkor), mellett figyelembe vették az együttműködési szándékot is.

II. Lebonyolítás

A célcsoport tagjainak elérésében, az egyes tevékenységekről és a programelemekről történő tájékoztatásban kulcsszerepe volt a projektben foglalkoztatott szociális munkásoknak. Intenzív és folyamatos gilvánfai jelenlétük olyan bizalmi viszonyt alapozott meg a célcsoport tagjaival, ami jelentős mértékben segítette a projektben dolgozó szakemberek elfogadását, feladataik hatékony és eredményes ellátását. A projekt céljainak elérésében kiemelt fontossága volt a Gilvánfán 2008 óta folyamatosan működő Nyitott Ház Tanodának, amelynek helyi elfogadottsága kiemelkedő. Közreműködésük egyaránt hasznosnak bizonyult a fejlesztési folyamat egészének elfogadtatásában, a programelemekről szóló tájékoztatásban, illetve egyes tevékenységek lebonyolításának támogatásában. A célcsoport tagjait érintő, a tervezettnél megfelelően megvalósított intervenciók összessége átfogó, egymást hatékonyan kiegészítő fejlesztési folyamatot eredményezett.

III. Eredmények és hatékonyság

A projektben sikerült teljesíteni a vállalt indikátorokat, de az elért eredmények jelentős mértékben meghaladják a számszerűsített értékeket. A bizalmi kapcsolatok megfelelő alapot biztosítottak ahhoz, hogy a célcsoport tagjai igénybe vegyék a projekt által elérhetővé tett eszközöket és szolgáltatásokat, egyúttal megerősödjön és határozottabb irányt kapjon az életük jobbá tételére irányuló szándék.

A kutatás megerősítette, hogy a célcsoportra irányult intervenciók eredményei összhangban vannak a célcsoport igényeivel, szükségleteivel és problémáival. A vizsgált területek mindegyikén érzékelhető volt kedvező irányú változás, ideértve a különböző szociális, egészségügyi, oktatási-nevelési, közösségi és munkaerőpiaci szolgáltatások elérhetőségét, illetve az egyes területeken végbement változások lakossági megítélését. Két területen azonban biztosan szükség lesz további beavatkozásokra: 1. a kutatásba bevont válaszadók csak kisebb mértékű javulást érzekeltek a szerhasználati problémákkal kapcsolatban. 2. a településen élők jövedelmi helyzetét továbbra is rosszabbnak tartják a környező településen élők helyzetéhez viszonyítva.

A számszerűsített eredmények alapján megállapítható, hogy a célcsoport

tagjainak elérése - ideértve a másodlagos célcsoportot is - eredményes volt, azonban olyan vélemények is megfogalmazásra kerültek az érintettek részéről, amelyek szerint voltak olyan programok, amelyek esetében a tájékoztatás és a megvalósítás közötti idő túlságosan rövid volt. Az ilyen típusú nehézségek jellemzően a koronavírus pandémia miatti bizonytalanságokkal és kényszerű átütemezésekkel magyarázhatók, de ezzel együtt is érdemes hangsúlyozni a projekthez kapcsolódó kommunikáció jelentőségét.

Az egyes projektelemekek kivitelezési színvonalának megítélése rendkívül kedvező volt, az értékelések a "jó" és a "kiváló" minősítés között szóródtak. A településen kívül megvalósított programok értékét növelte, hogy az élményszerűség mellett azok gyakran az újdonság erejével is hatottak a résztvevőkre - néha a program jellege, máskor a helyszíne miatt.

IV. Tapasztalatok

A célcsoport körében végzett kutatás során jó gyakorlatként azonosítottuk be a tervezést és a megvalósítást egyaránt jellemző szinergikus megközelítést, amit a korábbi fejlesztési projektek eredményeire történő építkezés, valamint az elérhető erőforrások optimális elosztására és felhasználására, és az érintettek minél nagyobb arányú bevonására való törekvés jellemez.

A képzési programokkal kapcsolatban jó gyakorlatként említhetők a valós munkaerőpiaci igényekre épülő, a munkaerőpiaci igényekhez a bevontak létszámának vonatkozásában is igazodó programok. Ezeknek a megvalósítása összességében több és alaposabb szervezőmunkát tesz szükségessé, azonban a befektetett támogatás nagyobb arányú hasznosulását eredményezi.

A célcsoport elsődleges munkaerőpiacra történő kilépését és/vagy visszatérését támogató intervenciók közül jó gyakorlatként említhető még a projekt keretében megvalósított munkaközvetítés és munkába szállítás. Ennek részét képezte a folyamatos információgyűjtés (személyes és online kapcsolat kialakítása potenciális munkáltatókkal, járási és megyei foglalkoztatási osztályokkal, állásközvetítő portálok hirdetéseinek szemlézése), az állásinformációk eljuttatása az érintett álláskeresőkhöz (személyesen, telefonon, interneten keresztül, hírlevelek kiküldésével), a jelentkezések elkészítése és segítségnyújtás az önéletrajz megírásában, az állásinterjúra történő felkészítés, továbbá a munkába járás segítése (falubusszal, ill. a munkáltató által bérelt járművel). A jó gyakorlatnak az is részét képezi, hogy a munkába járás támogatására vonatkozó igény már az előkészítés fázisában megfogalmazódott, így a pályázati anyagba is bekerült.

A kutatás során megpróbáltuk beazonosítani azokat a főbb hiányosságokat, hibákat és egyéb problémákat, amelyek a célcsoportra irányuló intervenciók eredményeit negatív irányba befolyásolhatták.

Egyes területeken a projekt lezárása bizonytalanná teszi az elért eredmények, a megkezdett fejlesztési folyamatok fenntarthatóságát. A projekt értékelése során érzékeltük, hogy a résztvevő szakemberek intenzív helyi jelenléte milyen jelentős mértékben segíti az ilyen típusú, komplex fejlesztési programok lebonyolítását. Fontos lenne biztosítani, hogy a szociális munkások és egyéb közreműködők által felépített kapcsolatok ne szakadjanak meg a projekt lezárásával, hanem hosszabb távú, fokozatos kivonulásra kerüljön sor, amelynek során kiemelt figyelmet kap a célcsoport tagjainak önmaguk segítésére történő képessé tétele.

Az elért eredmények fenntarthatóságát segítené továbbá, ha az átfogó fejlesztési szemlélet még nagyobb teret kapna a támogatható tevékenységek meghatározásakor. A célcsoport körében végzett kérdőíves adatfelvétel során a B kategóriás jogosítvány megszerzésének fontosságát említették jelentős számban a válaszadók. Erre azért lenne szükség, mert hiába szerez valaki a projekt keretében képesítést, illetve jut munkalehetőséghez, ha a munkahelyre történő eljutást csak a projekt futamideje alatt tudja biztosítani a település.

Nem egyedi tapasztalat, de ebben a projektben is megfogalmazásra került, hogy az adminisztrációs terhek mértéke aránytalanul nagy terhet ró a megvalósítókra. A megvalósításban résztvevő szakemberek közül többen említették, hogy a támogatási összegek lehívása nehézkes volt, a tájékoztatás esetenként nem volt kielégítő, illetve az is megfogalmazódott, hogy a lebonyolítás bürokratizált magában rejti azt a kockázatot, hogy az érdemi eredmények helyett az alaki követelményeknek való megfelelésre helyeződjön a hangsúly.

RESULTS AND EXPERIENCES OF THE RESEARCH RELATED TO THE "NEXT STEP - ELIMINATION OF SEGREGATED LIVING CONDITIONS IN GILVÁNFA" PROJECT

DR. HABIL. GÁBOR JUHÁSZ– DR. DÁNIEL MOLNÁR– VERONIKA HORVÁTH– ZSÓFIA
KATALIN DÓZSA

The Human Exchange Human Resource Development and Consulting Foundation participated as a consortium partner in the project 'Next step - Elimination of segregated living conditions in Gilvánfa', code number EFOP-1.6.2-16-2017-00103, implemented in Gilvánfa (a village in Baranya county, south western part of Hungary). In the framework of the project, the foundation carried out research activities in order to evaluate the results achieved during the implementation of the project and at its conclusion. The implementation phase of the project lasted from the spring of 2018 to the fall of 2021, the finalization of the financial tasks and the evaluation of the professional activities are currently taking place. In connection with this, the following publication presents the results of the research related to the project.

Keywords: segregation, social inclusion, research, complex settlement program